

Sammanfattning

Utgiven av

Nationella centret för utbildningsutvärdering (NCU)

Publikationens namn

Yrkesprovsverksamhetens kvalitet och kunnande som påvisats i yrkesproven

Författare

Veera Hakamäki-Stylman, Paula Kilpeläinen

Nationella centret för utbildningsutvärdering (NCU) genomförde en utredning om kvaliteten på yrkesprovsverksamheten hos yrkesutbildningsanordnare och om de lärresultat som påvisats i yrkesproven. Utredningen är en del av utvecklingsprogrammet Rätt att kunna, som genomfördes i samarbete mellan undervisnings- och kulturministeriet och Utbildningsstyrelsen 2020–2022. Det övergripande målet med utredningen var att producera information om hur väl den nya lagstiftningen om yrkesutbildning som trädde i kraft den 1 januari 2018 genomförs i utbildningsanordnarnas yrkesprovsverksamhet.

Denna rapport innehåller de viktigaste resultaten om utbildningsanordnarnas yrkesprovsverksamhet, såsom praxis för planering, genomförande och bedömning av yrkesprov samt vitsord för yrkesprov. I rapporten diskuteras också centrala styrkor och utvecklingsbehov inom yrkesprovsverksamheten. Utredningen genomfördes utan skild datainsamling. I utvärderingen utnyttjades resultat från NCU:s och andra instansers utvärderingar och utredningar, nationell studerandespons inom yrkesutbildningen och arbetslivsrespons samt Koski-registret, vars material omfattade uppgifter om 348 725 studerande och 1 381 476 yrkesprov från tiden 1.1.2018–13.9.2022.

Största delen av utbildningsanordnarna har en plan för bedömning av kunnande i sitt kvalitetshanteringssystem och planen styr på ett någorlunda heltäckande sätt hur yrkesproven genomförs i praktiken. En del av utbildningsanordnarna har dock en plan för bedömning av kunnande som inte särskilt heltäckande styr den praktiska yrkesprovsverksamheten, det vill säga planeringen av yrkesprov, val av yrkesprovsmiljöer och arbetsplatshandledarnas introduktion. Planen för bedömning av kunnande upplevs i synnerhet styra själva bedömningen av kunnandet.

Flera utbildningsanordnare använder sig av mångsidiga och alternativa sätt att utveckla arbetsplatshandledarnas kompetens och största delen av anordnarna erbjuder arbetsplatshandledarna regelbundna möjligheter att utveckla handlednings- och bedömningskompetensen. Att säkerställa och utveckla arbetsplatshandledarnas handlednings- och bedömningskompetens är dock fortfarande en stor utmaning för en del av utbildningsanordnarna. Hur man säkerställer och utvecklar arbetsplatshandledarnas handlednings- och bedömningskompetens varierar också mycket mellan utbildningsanordnarna och mellan olika examina.

Planeringen av yrkesprov genomförs i allmänhet ganska bra. Praxisen för planering av yrkesprov, till exempel vem som deltar i planeringen av yrkesproven, varierar mellan utbildningsanordnarna och olika examina. Även om majoriteten av yrkesproven planeras tillsammans av läraren, den studerande och en representant för arbetslivet, förverkligas inte alltid denna planering med tre parter. Hur yrkesproven genomförs på arbetsplatserna behöver ännu utvecklas och det finns stora variationer mellan utbildningsanordnarna, branscherna och examina i fråga om hur stor del av yrkesproven som genomförs i genuina situationer i arbetslivet. Det har inte skett några större förändringar i yrkesprovsmiljöerna för olika

branscher och examina under de senaste fyra åren. Inte heller coronapandemin hade några betydande konsekvenser för yrkesprovsmiljöerna och bedömningen av yrkesproven.

Ungefär en fjärdedel av alla yrkesprov har genomförts i läroanstaltsmiljöer 2018–2022. Drygt en fjärdedel av yrkesproven i grundexamina och cirka en femtedel av yrkesproven i yrkesexamina har genomförts i läroanstaltsmiljöer. Specialyrkesexamina avläggs i regel på arbetsplatserna.

Yrkesprovsmiljöerna varierar stort mellan olika utbildningsområden. Variationen är också stor inom utbildningsområdenas olika examina. Nästan alla yrkesprov inom hälso- och välfärdsbranscherna samt inom handel och förvaltning ordnas på arbetsplatser eller som kombinerade yrkesprov på arbetsplatser och läroanstalter. Däremot genomförs majoriteten av de humanistiska och konstnärliga yrkesproven samt en stor del av yrkesproven inom databehandling och datakommunikation (ICT) i läroanstaltsmiljöer. Antalet yrkesprov som genomförs vid läroanstalterna har dock minskat något sedan 2019 inom de humanistiska och konstnärliga branscherna. Ungefär en tredjedel av yrkesproven inom jord- och skogsbruksbranscherna, de tekniska branscherna, det naturvetenskapliga området och pedagogik ordnades vid läroanstalten.

Andelen yrkesprov som genomförs vid läroanstalterna varierar också mellan utbildningsanordnarna. Majoriteten av anordnarna har genomfört mindre än en fjärdedel av yrkesproven vid läroanstalten. Hos drygt en tiondel av anordnarna genomförs över hälften av yrkesproven vid läroanstalten. Granskat enligt typ av läroanstalt ordnas ganska många yrkesprov vid läroanstalterna (34–38 %) särskilt vid musikläroanstalter, idrottsutbildningscenter och specialyrkesläroanstalter. För de utbildningsanordnare som genomför majoriteten av yrkesproven vid läroanstalten var detta fördelat mellan flera utbildningsområden. Det finns inga betydande skillnader i yrkesprovsmiljöerna som beror på utbildningsanordnarens läge (regionförvaltningsområde).

I största delen (73 %) av yrkesproven har läraren och representanten för arbetslivet tillsammans beslutat om vitsordet för yrkesprovet. Representanter för arbetslivet deltar dock sällan i bedömningen av yrkesprov som genomförts vid läroanstalter och totalt cirka en fjärdedel av yrkesproven har bedömts utan representant för arbetslivet. Dessutom genomförs inte så som lagen förutsätter att vitsordet för yrkesprovet bestäms av två bedömare i ungefär vart tionde yrkesprov. Kriterierrelaterad bedömning och de studerandes självvärdering i yrkesproven ses dock som styrkor i yrkesprovsverksamheten.

Praxis för bedömning av yrkesprov varierar delvis mycket mellan utbildningsanordnarna och utbildningsområdena, vilket försämrar bedömningens tillförlitlighet och jämförbarhet. För majoriteten (86 %) av utbildningsanordnarna uppgick andelen av yrkesprov som bedömdes av en lärare och en representant för arbetslivet till över hälften, men för fem procent av anordnarna var andelen yrkesprov som bedömdes av en lärare och en representant för arbetslivet under tio procent.

Vitsorden för grundexamina var i genomsnitt mycket goda (medeltal 3,9). Drygt hälften (55 %) av vitsorden för yrkesproven var bra (3–4) och drygt en tredjedel (35 %) berömliga (5). Andelen nöjaktiga (1–2) vitsord var cirka tio procent. De tydligaste skillnaderna i vitsorden observerades mellan utbildningsområdena. De största skillnaderna fanns mellan vitsorden inom hälso- och välfärdsbranscherna och de tekniska branscherna. Inom hälso- och välfärdsbranscherna var ungefär hälften av vitsorden berömliga. Inom de tekniska branscherna var antalet berömliga vitsord en fjärdedel. De yrkesprov som genomfördes på arbetsplatsen gav i genomsnitt bättre vitsord än de yrkesprov som genomfördes vid läroanstalterna. I yrkesprov som genomfördes på arbetsplatsen var andelen berömliga vitsord klart högre (40 %) än i yrkesprov som genomfördes på läroanstalten (26 %). Knappt en femtedel (18 %) av vitsorden i yrkesprov som genomfördes vid läroanstalten och knappt en tiondel (7 %) av yrkesproven som genomfördes på

arbetsplatsen var nöjaktiga. Inga betydande skillnader i vitsorden kunde kopplas till utbildningsanordnarnas placering och storlek eller de studerandes modersmål och kön.

Nyckelord: Plan för bedömning av kunnande, planering, genomförande och bedömning av yrkesprov, yrkesprovsmiljö, yrkesprov vid läroanstalter, yrkesprov på arbetsplatsen, vitsord för yrkesprov, likabehandling